

روش تحقیق در علوم تربیتی

مؤلف: محمد نور رحمانی

روش تحقیق در علوم تربیتی

دکتر محمد نور رحمانی
عضو هیأت علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد بندرعباس

سرشناسه	: رحمانی، محمد نور، ۱۳۳۵ -
عنوان و نام پدید آور	: روش تحقیق در علوم تربیتی محمد نور رحمانی.
مشخصات نشر	: بندرعباس: دانشگاه آزاد اسلامی (بندرعباس)، ۱۳۸۹.
مشخصات ظاهری	: ۱۱۲ص.
شابک	: ۹۷۸-۹۶۴-۲۲۳-۱۴۴-۷
وضعیت فهرست نویسی	: فیبا
یادداشت	: کتابنامه: ص. ۱۱۲
موضوع	: آموزش و پرورش - - تحقیق
موضوع	: تحقیق - - روش شناسی
شناسه افزوده	: دانشگاه آزاد اسلامی. واحد بندرعباس
رده بندی کنگره	: LB۱۰۲۸/۳۹/۱۳۸۹
رده بندی دیویی	: ۳۷۰/۷۸
شماره کتابشناسی ملی	: ۲۰۰۴۳۶۰

انتشارات علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد بندرعباس

تلفن تماس: ۰۷۶۱-۶۶۷۷۵۰۲

روش تحقیق در علوم تربیتی

تألیف:

دکتر محمد نور رحمانی

چاپ اول: ۱۳۸۹

قطع: وزیری

شمارگان: ۲۰۰۰ نسخه

قیمت: ۲۴۰۰۰ ریال

ISBN:978-964-223-144-7

شابک : ۹۷۸-۹۶۴-۲۲۳-۱۴۴-۷

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۹	مقدمه
	فصل اول: انواع تحقیق
۱۵	تحقیق بنیادی
۱۵	تحقیق کاربردی
۱۶	منابع شناخت
۱۶	صاحب نظران
۱۸	تجربه شخصی
۱۸	روش قیاسی
۲۰	روش استقرایی
۲۲	روش علمی
۲۲	مراحل روش علمی
۲۲	بیان مسأله
۲۴	تدوین فرضیه
۲۶	گردآوری و تجزیه و تحلیل اطلاعات
۲۶	جمع بندی، نتیجه گیری و پیشنهادات
۲۷	محدودیت های روش علمی در علوم رفتاری
	فصل دوم: متغیر و انواع آن
۳۲	متغیر
۳۲	انواع متغیر
۳۴	متغیر مستقل
۳۵	متغیر وابسته
۳۵	متغیر کنترل شده
۳۶	متغیر تعدیل کننده
۳۸	متغیر واسطه ای
	فصل سوم: نمونه گیری
۴۱	روشهای نمونه گیری
۴۲	نمونه گیری تصادفی
۴۲	جور کردن تصادفی
۴۳	روش تجانس
۴۳	تجزیه و تحلیل کواریانس

فهرست مطالب

صفحه

عنوان

	فصل چهارم: انواع روشهای تحقیق
۴۷	روشهای تحقیق در علوم رفتاری
۴۸	الف) تحقیق تاریخی
۴۸	محدودیت ها
۵۰	مقایسه روشهای مختلف با یکدیگر
۵۱	منابع جمع آوری اطلاعات
۵۲	مراحل انجام تحقیق تاریخی
۵۴	ب) تحقیق بعد از وقوع
۵۷	ج) تحقیق توصیفی
۵۷	مطالعات موردی
۵۸	مطالعه پیمایشی
۶۰	مطالعات تکاملی
۶۱	روش طولی
۶۲	مطالعه مقطعی
۶۳	مطالعات پی گیر
۶۳	مطالعات همبستگی
۶۴	مراحل انجام تحقیق توصیفی
۶۵	د) تحقیق آزمایشی
	فصل پنجم: اعتبار طرح های تحقیق
۷۱	اعتبار طرح های تحقیقی
۷۱	عوامل تهدید کننده اعتبار درونی
۷۵	عوامل تهدید کننده اعتبار بیرونی
	فصل ششم: طرح های آزمایشی
۸۱	طرح های آزمایشی
۸۲	طرح های قبل از آزمایش
۸۴	طرح های آزمایشی واقعی
۸۶	طرح های شبه آزمایشی
	فصل هفتم: ابزارهای اندازه گیری و جمع آوری اطلاعات
۹۱	ابزارهای اندازه گیری و جمع آوری اطلاعات
۹۱	آزمون

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۹۱	پرسشنامه
۹۳	مصاحبه
۹۳	مشاهده
۹۶	مقیاس های درجه بندی
	فصل هشتم: شیوه تدوین طرح مقدماتی و گزارش پایانی تحقیق
۱۰۵	شیوه تدوین طرح مقدماتی و گزارش پایانی تحقیق
۱۰۵	مراحل نوشتن یک طرح تحقیق
۱۰۷	مراحل نوشتن گزارش پایانی نتایج تحقیق
۱۱۱	فهرست منابع

مقدمه

مهمترین و اساسی‌ترین گام در انجام هر فعالیتی، شناخت دقیق آن فعالیت است. وقتی که از تحقیق صحبت به میان می‌آوریم، اول باید بدانیم که تحقیق یعنی چه و به چه فعالیتی تحقیق گفته می‌شود. هرکس در زندگی روزمره خود با مسائل و مشکلاتی روبرو می‌گردد که برای او ایجاد سؤال می‌کند. فرد عادی سعی می‌کند تا پاسخ سؤال خود را با تکیه بر اطلاعات و تجارب شخصی خویش بنحو مقتضی فراهم کند. انسان جستجوگر و کنجکاو بدنبال برخورد با یک سؤال، مسأله یا مشکل سعی می‌کند با استفاده از امکانات ذهنی و محیطی خویش ضمن بررسی دقیق سؤال، پاسخ خود را پیدا کند. مثلاً یک معلم ممکن است در آغاز سال تحصیلی و یا در آغاز یک بحث جدید درسی احساس کند که اگر نقطه شروع درس خود را با توجه به میزان پیش دانسته‌ها یا معلومات قبلی دانش‌آموزان تعیین کند، در تدریس موفق‌تر خواهد بود یا اینکه علاقمند باشد تا با توجه به امکانات آموزشی مدرسه، توانایی ذهنی و درسی دانش‌آموزان کلاس و موضوع مورد تدریس بهترین و مناسبترین روش آموزش را انتخاب کند. در هریک از دو مثال بالا، معلم با سؤال روبرو شده است: میزان پیش‌دانسته‌های دانش‌آموزان چقدر است و بهترین روش آموزش کدام است؟ یافتن پاسخ دقیق برای سؤالات مطرح شده مستلزم بررسی و مطالعه است. آنچه که معلم در زمینه فراهم آوردن پاسخ انجام می‌دهد، تحقیق نامیده می‌شود.

باتوجه به نوشته‌های گروهی از صاحب‌نظران (بست^۱ ۱۹۸۲، تاک من^۲ ۱۹۷۲، شیولسون^۳ ۱۹۸۲) به فعالیت‌های منظمی که جهت فراهم آوردن پاسخ یا پاسخ‌هایی برای سؤال یا سؤال‌های مطرح شده انجام می‌پذیرد، تحقیق گفته می‌شود. در این تعریف سه واژه مهم یا کلیدی بشرح زیر وجود دارد: سؤال یا سؤال‌ها^۴ فعالیت‌های منظم^۵، و فراهم کردن پاسخ یا پاسخ‌ها^۶.

گروه دیگر از جمله کرلینگر^۷ ۱۹۷۳، تراورس^۸ ۱۹۶۹ و دیگران با توجه به روشهای علمی^۹ که آنرا جستجوی هدفدار و منظم و طرح‌ریزی شده می‌نامند، تحقیق را به کارگیری روش علمی در بررسی یک مسأله یا مشکل، تعریف کرده‌اند. به عقیده این گروه روش تحقیق را می‌توان فعالیتی منظم، طرح‌ریزی شده و هدفدار دانست که محقق جهت یافتن پاسخ سؤالی، رد یا تأیید فرضیه‌ای، درک و شناخت علل پدیده‌ای و یا کشف حقیقتی بکار می‌برد.

هدف از تحقیق تجربی در علوم انسانی را می‌توان «بکارگیری روش علمی جهت فراهم کردن پاسخ یا پاسخ‌هایی برای سؤالات مطرح شده در زمینه رفتار انسانی یا حیوان دانست. بعنوان نمونه به چند تحقیق در حوزه علوم تربیتی اشاره می‌کنیم. مسأله یا سؤال اصلی که مدتهاست در آموزش و پرورش مطرح می‌باشد، آنست که آیا مدارس و

1. Best

2. Tuckman

3. shaivelson

4. question (s)

5. systematic attempt

6. provide Answer (s)

7. kerlinger

8. Travers

9. Scientific

آموزگاران، در موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان (پیشرفت تحصیلی) تأثیر مثبت دارند؟ بعضی از تحقیقات انجام شده در این زمینه از جمله تحقیقی که به نام گزارش کالمن^۱ ۱۹۶۶، معروف است، نتوانستند شواهد تجربی لازم مبنی بر وجود رابطه بین فعالیتهای مختلف مدرسه و یادگیری دانش‌آموزان در مدرسه را فراهم آورند. بعبارت دیگر این تحقیقات نشان داده‌اند که مدرسه و آموزگاران تأثیر بسیار ناچیزی بر موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان دارند. تحقیقات دیگری در این زمینه هر کدام به نحوی بعضی از متغیرهای مدرسه از جمله میزان حقوق آموزگاران مدرسه (ریموند^۲ ۱۹۶۸)، (کوهن^۳ ۱۹۶۸)، (سولز^۴ ۱۹۷۳). امکانات و برنامه‌های درسی مدرسه (اسمیت^۵ ۱۹۷۲) توانایی کلامی معلم (کلمن^۶ ۱۹۷۰) و طول زمان توقف روزانه شاگرد در مدرسه را در پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان مؤثر دانسته‌اند.

باتوجه به چند مثال محدود که در بالا مطرح گردید، هدف از تحقیق در علوم انسانی را می‌توان توصیف^۷، پیش‌بینی^۸ و کنترل^۹ رفتار نامید. بعضی از سوالات مطرح شده در واقع در پی توصیف رفتار هستند. مثلاً مدرسه ممکن است علاقمند باشد که دریابد اولیاء دانش‌آموزان نسبت به برنامه‌های آموزشی و تربیتی مدرسه چه نگرشی دارند بعضی از سوالات مطرح شده در پی پیش‌بینی رفتار هستند. مثلاً باتوجه به بعضی عوامل نظیر وضعیت اقتصادی اجتماعی خانواده یا موفقیت تحصیلی در زمان حاضر، موفقیت تحصیلی آینده را پیش‌بینی کنند. بعضی از سوالات در پی کنترل رفتار هستند، بعبارت دیگر به دنبال پیدا کردن رابطه علت و معلول^{۱۰} بین پدیده‌ها هستند.

بست^{۱۱} ۱۹۸۲، در کتاب تحقیق در آموزش و پرورش، تحقیق را کوشش منظم جهت فراهم کردن پاسخ یا پاسخ‌هایی به سوالات، تعریف کرده و برای آن چند ویژگی به شرح زیر مطرح کرده است:

۱- تحقیق متوجه حل یک مسأله است.

۲- تحقیق بر به وجود آوردن تعمیم‌ها، اصول و تئوریهایی که در پیش‌بینی وقایع مفید خواهد بود تأکید می‌ورزد.

۳- تحقیق براساس اطلاعات قابل مشاهده و شواهد تجربی بنیاد می‌گردد.

۴- تحقیق نیاز به مشاهده و توصیف دقیق دارد.

۵- تحقیق نیاز به جمع‌آوری اطلاعات جدید از منابع دست اول و یا استفاده از منابع موجود برای هدفهای جدید دارد.

۶- تحقیق یک کار تخصصی است و نیاز به متخصص دارد.

۷- تحقیق تجزیه و تحلیلی دقیق و منظم است و به هیچ وجه یک فعالیت تصادفی و غیرمنظم نمی‌تواند باشد.

۸- تحقیق باید عینی و منطقی باشد و از راههای مختلف جهت بهترکردن روایی^{۱۲} روشهایی که در تحقیق

1. Coleman Report
2. Raymond
3. cohen
4. Bowles
5. Smith
6. Coleman
7. Describe
8. predict
9. control
10. Cause and effect
- 11 . Best
- 12 . validity

- بکارگرفته شده (نظیر روشهای جمع‌آوری اطلاعات) استفاده گردد.
- به طور کلی در تحقیق هدف باید آزمودن فرضیه تحقیق، نه اثبات فرضیه تحقیق باشد.
- ۹- تحقیق تلاشی است جهت پیدا کردن راه حل مسائل حل نشده.
- ۱۰- تحقیق فعالیتی است که در آن صبر و اجتناب از شتابزدگی امکان موفقیت را بیشتر می‌سازد.
- ۱۱- تحقیق فعالیتی است که گاه به جرأت و شهامت نیاز دارد. عمل کپرنیک و گالیله دو مثال مناسب در این مورد هستند.
- ۱۲- تحقیق فعالیتی است دقیق و حساب شده، لذا همه چیز باید به طور دقیق ثبت و گزارش گردد.
- میدانیم که انسان طراح و مجری یک برنامه تحقیقاتی است، بعبارت دیگر تمام طرحهای تحقیقاتی توسط انسان طرح و اجرا می‌گردند. لذا انسان محقق نیز باید کم و بیش ویژگی‌های نامبرده شده جهت تحقیق را دارا باشد تا بتواند یک تحقیق را بنحو صحیح و علمی به انجام رساند.
- ویژگی‌های محقق عبارتند از:
- ۱- محقق باید دید منطقی و علمی داشته باشد و به طور مداوم درباره مسأله یا مسائل به تفکر و تعمق بپردازد.
- ۲- محقق باید واقعیت‌ها را آنطور که هستند دریابد و موافق آنها بیندیشد.
- ۳- محقق باید قادر به فرضیه‌سازی (حدس زدن راه‌حلهای احتمالی مسأله) باشد و از واقعیت‌ها بتواند نتیجه‌گیری کند.
- ۴- محقق باید از تعصب به دور باشد و احساسات شخصی خود را در تحقیق راه ندهد.
- ۵- محقق باید خطاپذیری خود را بدون تعصب بپذیرد و این نکته را هم همیشه در نظر داشته باشد که هیچگاه حقیقت (وجود ذهنی)، عین واقعیت (وجود عینی) نیست و شناخت همواره با ضریبی از خطا همراه است.
- ۶- محقق باید از تخصص و مهارت لازم جهت انجام تحقیق برخوردار باشد.
- محقق باید شجاع باشد و راه صحیح خود را بدون مصلحت‌اندیشی دنبال کند.